

AKTUÁLNÍ SITUACE A VYBRANÉ PROBLÉMY ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDIA STUDENTŮM SE SPECIÁLNÍMI POTŘEBAMI

Libor Novosad

ÚVODEM

Zdravotní postižení může vést v řadě případů k omezení sociální aktivity, a tím i příležitosti ke vzdělávání i profesnímu uplatnění. Řešení tohoto problému a podpora emancipace občanů s postižením se odvíjí od minimalizace nejen architektonických, ale zejména sociálních či psychosociálních bariér a předpojatosti veřejnosti. Koneckonců mottem Evropského roku rovných příležitostí (2007) bylo „*Rozdílní v životě, stejní v právech*“, což mj. naznačuje, že cesta k inkluzi osob se zdravotním postižením nevede k jejich zvýhodňování, ale k zohledňování specifík člověka s postižením, k vyzdvižení jeho přirozené jinakosti a jedinečnosti, ke kompenzaci možných nerovností i k prevenci sociální exkluze a diskriminace ve všech jejích podobách.

Dnes můžeme konstatovat, že v oblasti dostupnosti vysokoškolského studia pro lidi se zdravotním postižením či znevýhodněním se celkově v Česku situace v posledních 15 letech výrazně zlepšila, což potvrdily průzkumy provedené předloni jak Vládním výborem pro zdravotně postižené občany (2006), tak naší poradnou (2006–2007). Postupně dochází k vyčleňování a **konstituování speciálních poradenských i asistenčně-facilitačních aktivit** z původně širokého, univerzalistického rámce poradenských služeb na vysokých školách v ČR. Tomuto trendu odpovídá i existence sekce pro problematiku studentů se speciálními potřebami v rámci právě zakládané Asociace vysokoškolských poradců. Z dosavadních zkušeností jednoznačně vyplývá, že zpřístupňování vysokoškolského studia lidem se zdravotním postižením je především problémem lidí a jejich postojů (odstraňování mezilidských bariér a předpojatosti či předsudků se ukazuje být mnohem náročnějším procesem než redukování bariér architektonických či technických). *Lenka Krhutová (3)* k tomu správně dodává: „*Nejvíce*

úspěšné školy se neobejdou bez propracovaného systému opatření na úrovni vrcholového managementu škol. Jakkoli je bez diskuse pozitivní lidský i odborný vklad a nasazení těch, kteří pracují přímo se studenty s postižením samostatně na jednotlivých fakultách, katedrách či akademických ústavech, je zřejmé, že nejvíce efektivní výsledky jsou dosahovány tehdy, je-li téma zpřístupňování vysoké školy studentům s postižením včleněno do organizačního řádu školy v podobě samostatného pracoviště jako přirozené organizační součásti školy s pevně daným rozpočtem a vybaveným kompetencemi a odpovědnostmi, s přesahem na všechna relevantní pracoviště školy. Zmíněné pracoviště nemusí být sice přímo součástí rektorátu, ale mělo by být z rektorátu pověřeno pravomocemi pro celou školu, a tyto aktivity by měly být financovány celouniverzitním rozpočtem.“ K tomu zbývá poznamenat, že na rozdíl od výrazné legislativní podpory integrace žáků a studentů na základních i středních školách, je obdobná podpora na české akademické půdě vyjádřena jen vágní formulací v Zákoně o vysokých školách (... „školy jsou povinny činit dostupná opatření k vyrovnávání příležitosti pro znevýhodněné osoby“ – upraveno), což bohužel nevytváří potřebný systémový rámec, z něhož by mohly české vysoké školy vycházet a jenž by sjednocoval jejich úsilí. Také dosud prezidentem nepodepsaný antidiskriminační zákon neposkytuje (na rozdíl od některých zemí EU) zájemcům s postižením potřebnou podporu a nástroje k tomu, aby mohli o vysokoškolské studium účinněji usilovat a pracovat tak na své osobní emancipaci a sociální integraci.

I. VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO RÁMCE

V následujícím textu jsou shrnuty výsledky longituidního výzkumného sledování průběhu studia i následného pracovního uplatnění lidí se zdravotním postižením. Jelikož je každý z těchto studentů

specifický osobnostními rysy, kontextem životního příběhu a druhem zdravotního postižení i různou mírou interakce s vnějším prostředím, nebylo možné použít standardní kvantitativní výzkumné metody. Poznatky, názory a zkušenosti zde prezentované vycházejí především z:

- osobních neformálních rozhovorů se studenty,
- osobních neformálních rozhovorů s pedagogy a jinými akademickými pracovníky,
- korespondence se studenty a pedagogy,
- studia studentské dokumentace,
- sledování studentů během studia,
- rozboru obsahu i zaměření poradenských intervencí a konzultací,
- poznatků z jednání se zaměstnavateli a úřady práce
- analýzy pracovního uplatnění absolventů.

Časově se předmětný výzkum váže k mé dosavadní poradenské praxi (od r. 1993) v Akademické poradně a poradně pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením na Technické univerzitě v Liberci (TUL) s tím, že s mnohými studenty jsem byl v kontaktu i jako pedagog: 1993–2003 na Fakultě pedagogické TUL (jako vedoucí diplomových prací dosud), 2005–2006 na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové (UHK) a od r. 2007 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Celkový počet studentů s postižením zahrnutých do výzkumu činí 106, z toho 81 těch, kteří studium úspěšně završili, a 25 studentů, kteří dosud studují nebo studium nedokončili (předčasně ukončili). S řadou bývalých studentů jsem v kontaktu i nadále jako poradce či konzultant jejich pracovních záměrů, projektů a podobně.

II. VÝSLEDKY VÝZKUMU

V subkapitolách II. 1 a II. 2 se budeme zejména věnovat shrnutí a případnému vysvětlení zjištěných skutečností, vztahujících se k průběhu studia, přístupům pedagogů a zaměření poradenských intervencí. Sub-

kapitola II. 3 se zaměřuje na oblast pracovní konkurenceschopnosti a zaměstnávání zdravotně postižených absolventů TUL a jejich studijní motivaci.

II. 1. Některé zásadní příčiny problematické adaptace studentů s handicapem na vysokoškolské prostředí a studium:

- Prežívá uvažování, pro něž se vžil název **disabilismus**, což znamená předjímání neschopnosti či automaticky zneschopňující přístup.
- Někdy bývá podceňováno **riziko neujasněných, neadekvátních a nenaplněných vzájemných očekávání** mezi školou a podporu potřebujícím studentem i aspekt transparentnosti kompetencí a otevřenosti vztahu mezi studentem s postižením a pedagogy. Obě strany musí být adekvátně informovány i motivovány a mít jasno v tom, jaká jsou jejich očekávání a možnosti. Proto je základem primární práce se zájemci o studium se zdravotním postižením (ZdP) nalezení souladu či reálně dosažitelné shody mezi představami, přáními, nadáním i možnostmi studenta a situací na trhu pracovních příležitostí, možnostmi zaměstnavatelů i nároky zvolené profese. Výsledkem je volba vhodného studijního oboru či specializace. V sekundární fázi jde již o návrh i realizaci opatření a způsobů podpory, umožňujících vlastní studium. Terciární stadium podpory je pak zaměřeno na pracovní uplatnění absolventa.
- **Ambivalentní postoje pedagogů ke studentům se ZdP, které se projevují například jako:**
 - soucit a nepřiměřená snaha pomáhat – soucit nic neřeší a může zraňovat, podobně jako nepřiměřený zájem („fascinace odlišností“) nebo nežádoucí pomoc, která může být ponižující,
 - předsudky – neinformovanost a neochota přijmout, že někdo může fungovat jinak, se projevuje zejména v předsudcích odsuzujících či segregujících, naopak předsudky heroizující nebo ochranné se projevují spíše zveličováním údělu postiženého a jeho nemístnou manipulativní podporou,
 - obavy – obvykle pramení z nejistoty a zkrácené informovanosti, pedagog se bojí, že situaci nezvládne,

neví jak komunikovat, má obavu z nařčení z diskriminace nebo naopak ze zvýhodňování atd.,

- přehnaný realismus – snaha předejít nařčení z protekcionismu, pedagog je kritičtější než k běžným studentům a vyžaduje maximální nasazení od ZdP studenta.
- I Upřednostňování určitých forem podpory** – na některých školách jsou zřizována centra pomoci handicapovaným studentům, která primárně neposkytují poradenské služby, ani na to nemají kvalifikované pracovníky, ale zaměřují se na technickou podporu ZdP studentů. Toto přeceňování technologizace podpory (vyřešíme bariérovost budov, zajistíme osobní asistenci, nakoupíme optoelektronické aj. pomůcky, uděláme digitalizaci skript, literatury i záznamů přednášek ap.) vede k mylné představě, že ZdP studentům již nemůže téměř nic bránit ve studiu. Faktem však je, že tito studenti většinou potřebují i cílenou psychosociální a pedagogickou poradenskou podporu, protože zvládnutí „technických“ obtíží je jen jednou z mnoha zátěžových situací, které provázejí jejich život. Např. velkým problémem se zdá být dostatečný servis pro neslyšící studenty, kde poskytování záznamů přednášek není zdaleka tou nejdůležitější formou jejich podpory (nemají-li přímý zážitek z výuky, činí jim potíže porozumět textům).
- I „Rozhodování o nich bez nich“** – nezáměr o názory, pocity a podněty studentů s handicapem a jejich nepřijetí coby rovnocenných, svéprávných partnerů v procesu zpřístupňování studia. Vysokoškolský student je přece dospělým člověkem schopným využít svého práva se vyjádřit a podílet se na rozhodování, ale zároveň nést svůj díl odpovědnosti.
- I Osobní asistence** – bývá realizována čtyřmi způsoby: dobrovolnictvím, spolužáky, zaměstnanci školy nebo lidmi sjednanými školou s úřadem práce (veřejně prospěšné práce). Vždy je však nezbytné vyřešit právní otázky (odpovědnost, pracovní doba, proškolení) asistence a zejména dát asistentovi i studentovi prostor k seznámení a vzájemnému „oťukání“ i k tomu, aby měl asistent jasno, které úkony a jakým způsobem bude zajišťovat. Současně je třeba počítat s tím, že si ti

dva nemusejí lidsky „sednout“ a tudíž bude třeba hledat jiného asistenta.

- I Spolupráce s rodinou** – některé rodiny očekávají, že škola poskytne ZdP studentovi veškerý servis, včetně např. sociálních služeb, což v praxi není možné. Proto je třeba se předem domluvit, co může škola udělat, zařídit či zprostředkovat a na čem musí spolupracovat rodina ZdP studenta.
- I Zvládnutí přechodu na novou, od střední školy zcela odlišnou, formu studia** – tento problém se může zvýšeně týkat právě ZdP studentů, protože musejí zvládat dopady svého postižení, čelit novým problémům souvisejícím se změnou prostředí, případně dohánět určitý vědomostní deficit a ještě se učit jinému stylu studijní práce i komunikace s akademickou veřejností. Navíc VŠ studium poskytuje jistou, dříve nepoznanou volnost, jejíž nezvládnutí vede k nakupení studijních povinností a třeba i k ukončení studia.
- I Interakce se studentským kolektivem** – to, zda bude ZdP student akceptován a přijat studentskou komunitou, závisí jak na jeho osobnosti, komunikativnosti a aktivitě, tak na klimatu v akademickém prostředí i charakteru, nepředpojatosti a iniciativě kolegů ZdP studenta.
- I Akceptování poradenských výstupů** – poradenská zjištění a z nich plynoucí doporučení či návrhy konkrétních opatření ve prospěch klientů - studentů mají na většině univerzit pouze doporučující charakter. Je tedy na konkrétním akademickém funkcionáři, vedoucím katedry, pedagogovi, jak bude na doporučení poradny reagovat. Zda bude respektovat studentův-klientův problém, poskytne mu tak šanci k jeho zvládnutí a splnění předmětných studijních povinností, nebo zda bude doporučení poradny ignorovat, bude trvat na postoji spočívajícím na tezi, že se jedná o individuální problém studenta, který buď on sám zvládne nebo ze školy odejde. Proto k vlastní práci s klienty-studenty patří také mediace a advokace, tedy zprostředkování pochopení východisek, osobních stanovisek či postojů i příčin řešených problémů všemi zainteresovanými a navození konsensu při realizaci opatření, řešících klientův problém a reflektujících jeho osobní možnosti i možnosti vzdělávací instituce. Tzn., že

je třeba mnohé vysvětlovat, překonávat určitou předpojatost, zprostředkovávat domluvu mezi všemi zúčastněnými a zabraňovat nedorozumění.

- Obava ze zvýhodňování – někteří akademičtí pracovníci se bohužel stále domnívají, že úsilí o kompenzaci nebo alternativní řešení studentova znevýhodnění je formou jeho nepatřičného zvýhodňování či nástrojem nežádoucí pozitivní diskriminace. Tento problém může pramenit:
 - ze zažitých předsudků a „neschopnosti“ poradce přiblížit a vysvětlit studentův problém tak, aby jej funkcionář, pedagog či jiný pracovník školy dokázal pochopit, vcítil se do něj a měl zájem spolupracovat při jeho řešení,
 - z ostychu některých ZdP studentů, jenž jim brání oprávněně upozornit na své potíže a speciální potřeby,
 - naopak z toho, že student se ZdP dává příliš najevo, že má právo na individuální přístup a ohledy ze strany akademických pracovníků,
 - z pracovat se studenty, kteří mají specifické vzdělávací problémy, a tudíž i speciální potřeby,
 - (a bohužel také) z občasné snahy studentů o zneužití poradenské podpory k neoprávněnému studijnímu „zvýhodnění“ – student si teprve v krizové situaci (nezvládnutá zkouška, neuzavření semestru) účelově „vzpomene“, že má nějaký zdravotní problém či postižení.
- **Nerespektování zásad a metodologie poradenko-facilitační podpory** – se zájemci o studium i již přijatými studenty se pracuje v obvykle optimální posloupnosti: **studentovo znevýhodnění, problém, překážka, svízelná situace – posouzení a zohlednění širších souvislostí – zvážení možností a návrh řešení – mediace „shody“ a realizace opatření – supervize opatření a případná další longitudinální práce se studentem** (včetně řešení dalších, primárně nezřejmých obtíží či problémů). Z hlediska pedagogicko-metodické a studijně-organizační podpory studentů s postižením je v nutných případech uplatňován individuální přístup – vždy však **musí být zřejmé, že nejde** o snižování požadavků

na vědomosti a zvládání studijních povinností, ale o **přiblížení formy a harmonogramu výuky, samostudia i zkoušení možnostem každého ZdP studenta tak, aby mohl ve srovnatelném standardu (nárocích, požadavcích), avšak individualizovanou formou, prezentovat své vědomosti, zájem o obor, iniciativu a studijní úsilí.**

II. 2. Vybrané zajímavé zkušenosti:

- Ukazuje se, že studenti s vrozeným či velmi časně získaným postižením přistupují ke studiu realističtěji a aktivněji, než studenti s postižením získaným později (degenerativní onemocnění, úrazy ap.). Je to mj. dáno tím, že studenti s vrozeným postižením své funkční omezení přijali, adaptovali se na svoji situaci, znají své limity a mají adekvátní aspirace. Naopak studenti po úrazech a s pozdějšími těžkými onemocněními nejsou plně adaptováni na svou změněnou životní situaci, nesmířili se s určitou ztrátou funkčních schopností (nebo ji považují za dočasný stav), mívají zkreslené sebehodnocení (své možnosti nazírají optikou svého původního, nezhoršeného zdravotního stavu), a tudíž i neodpovídající aspirace – nejmarkantnější je tento jev u studentů, kteří byli po úraze v komatu a došlo u nich k závažnému poškození kognitivních aj. psychických funkcí.
- Současně se však potvrdilo, že studenti po úrazech jsou akademickými pracovníky vnímáni lépe a vstřícněji, což je asi dáno vědomím, že pracovní, sportovní či dopravní úraz se může stát víceméně každému.
- Studenti přicházející ze speciálních středních škol nebývají tak dobře připraveni k vysokoškolskému studiu, jako ti, kteří se integrovali, tj. absolvovali běžnou střední školu, což má kořeny v tom, že náročnost a tempo studia na speciálních SŠ bývá způsobeno možnostem spíše průměrných až slabších žáků, kdežto běžné SŠ (především gymnázia) se více zaměřují na přípravu žáků-studentů k dalšímu studiu na vyšších odborných školách (VOŠ) a VŠ.
- Dochází k mírnému nárůstu studentů s pozdě diagnostikovanými studenty se speciálními poruchami učení – tito studenti prošli základní a střední školou relativně bez větších potíží, avšak na VŠ se projevíly

problémy se studiem v některých předmětech (nejčastěji jde o matematiku a její aplikace a cizí jazyky), jejichž příčiny spočívají ve dříve nespecifikované poruše učení (dyslexie, dyskalkulie, dysgrafie ap.). Tyto studenty pedagogové vnímají jako nepozorné, nesnaživé, nedůsledné nebo ke studiu nenadané a snaha o řešení důsledků speciálních poruch učení nebývá snadná.

II. 3. Pracovní uplatnění absolventů VŠ studia se zdravotním postižením:

Nemůže-li se člověk profesně realizovat, uplatnit své dovednosti a vědomosti, podílet se na své soběstačnosti a nemá možnost se při práci setkávat a kooperovat s jinými lidmi, ztrácí motivaci k práci na sobě, k překonávání překážek, sociální adaptaci a odbornému růstu. Akademická poradna TUL svou činností přirozeně podporuje aktivní politiku zaměstnanosti. Základem je nalezení souladu či reálně dosažitelné shody mezi představami, přáními, nadáním i možnostmi studenta a situací na trhu pracovních příležitostí, možnostmi zaměstnavatelů i nároky zvolené profese. Výsledkem je volba vhodného studijního oboru či specializace.

Následně, s blížícím se koncem studia, usilujeme o prevenci problémů, plynoucích z toho, že uchazeči o práci často přicházejí k zaměstnavatelům nepřipravení a málo informovaní. To mj. znamená, že:

- neumějí přesunout pozornost (resp. vnější, předpoklatý až negativní náhled) od daného zdravotního postižení k jiným pozitivním osobním charakteristikám, nezvládají tedy přiměřeně efektivní sebe prezentaci, neumí „prodat“ to, v čem jsou dobří, kvalifikovaní i jak překonali své postižení a co skutečně dokáží (eventuálně mohou dokázat),
- plně neovládají potřebné (či požadované) normy chování a vystupování, ani normy pracovní a občansko-právní, současně mohou mít sníženou schopnost efektivní komunikace a selhávají tak ve vypjatých až konfliktních situacích, což brání vzájemnému porozumění,
- nevěnují pozornost dostatečné vědomostní přípravě na vstupní či úvodní pohovor, často mnoho nevědí o firmě ani o práci / profesi, o kterou se ucházejí,

- nebývají ztotožnění s nutnou flexibilitou – např. v podobě nepravidelné pracovní doby, dojíždění, dalšího vzdělávání, přijetí firemní kultury atd.

V návaznosti na tyto skutečnosti podporujeme studenty v samostatném vyhledávání pracovních míst a informací o obsahu i odborných a jiných nárocích nabízených profesí. Úzce spolupracujeme s úřady práce a vedeme k tomu i naše studenty. Současně s nimi individuálně trénujeme pozitivní sebe prezentaci, umění efektivního vysvětlení podstaty daného postižení, sestavení strukturovaného životopisu atd. Studenti mohou v poradně průběžně konzultovat kroky vedoucí k získání a udržení vhodného pracovního místa, mají k dispozici základní sociálně-právní i pracovní právní předpisy a jsou směřováni k aktivní „sociální gramotnosti“, tzn. orientaci v kompetencích státních orgánů a náležitostech, podmiňujících vyřizování různých občanských záležitostí.

II. 3. 1. Zdravotně postižení absolventi TUL na trhu práce a jejich studijní motivace:

Absolventi jednotlivých studijních oborů na TUL se všichni následně uplatnili v oborech, které vystudovali; toho čtyři absolventi inženýrského a ekonomického studia mladý muž s dětskou mozkovou obrnou a dívka s těžší psychickou poruchou se profesně uplatnili v rodinné nebo vlastní firmě a dvě dívky s tělesným postižením pracují ve speciální studovně na TUL. Pouze sporadicky byla využita účelová podpora místního úřadu práce. Z průběžného šetření vyplynulo, že z hlediska motivace přistupují lidé s postižením k VŠ studiu jako k:

- příležitosti prohloubit si vzdělání, získat šanci na pracovní uplatnění a přispět tak ke své nezávislosti i seberealizaci;
- nástroji získání identity rovnoprávného občana a důstojného sebeuplatnění ve společnosti, žít vlastní život bez nepřiměřených paternalistických zásahů;
- formě vyrovnání se svojí situací či problémem a dokázat sobě i jiným „co umím a dokážu“, narušit představu ostatních o svých možnostech a omezených šancích na prosazení v životě (podceňování jako impuls, výzva);

- možnosti rekvalifikovat se na profesi, kterou mohou vykonávat a která mne obohacuje (týká se lidí se získaným postižením nebo nevhodně zvoleným zaměřením dosavadního vzdělání);
- konfrontaci své situace s problémy jiných a získání objektivnějšího pohledu na svět či životní realitu;
- příležitosti k poznatkovému sebeobohacení, pěstování zájmů a navázání nových sociálních vztahů i kontaktů s jinými lidmi.

V praxi se potvrzuje, že jsou zřetelné rozdíly v sebehodnocení a volních i adaptačních charakteristikách u studentů s vrozeným postižením a studentů, kteří mají postižení získané, na což bylo v jiném kontextu upozorněno již výše. Nicméně platí, že se v motivaci lidí s postižením k VŠ studiu manifestují kombinace uvedených i dalších přístupů či postojů (např. snaha nepromarnit dosavadní vzdělávací i zdravotně-sociální podporu a nezklamat očekávání rodiny). Rozhodující je pak úsilí o samostatný život a sebeuplatnění.

Samostatnou kapitolou je pak motivace studentů vystudovat tzv. pomáhající profesi (mj. sociální práci, speciální pedagogiku) a úspěšně se v ní uplatnit. Tomuto tématu se budeme věnovat samostatně v některém z příštích příspěvků.

Zbývá doplnit, že Technická univerzita v Liberci patří vůbec k prvním českým univerzitám, které začaly s programem integrace osob s postižením do vysokoškolského studia. Již v akademickém roce 1992/1993 byla založena Akademická poradna a poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením, která je poradenským a facilitačním pracovištěm rektorátu pro oblast pomoci studentům s postižením (více informací naleznete v příloze tohoto textu). Poradna také organizuje dvě mezinárodní konference – „Handicap“ (letos již XII. ročník) a „Vysokoškolské studium bez bariér“ (letos III. ročník). Ostatně v tomto textu prezentované závěry a skutečnosti jsou námětem diskusí na obou konferencích a lze konstatovat, že odpovídají zkušenostem jiných českých vysokých škol, podporujících dostupnost studia pro osoby se zdravotním postižením.

ZÁVĚR

Závěrem je třeba zdůraznit, že v české populaci jsou lidé se všemi typy zdravotního postižení zastoupeni 10 %, což není málo a odpovídá to jiným zemím EU, nicméně jejich podíl na akademické/studentické sociální skupině je dosud minimální. V tomto směru máme co dohánět (v ČR se ZdP studenti podílejí 0,15 – 0,4 % na „studentské“ populaci) – například ve Švédsku, Kanadě, Velké Británii, Dánsku a Norsku tvoří ZdP studenti 2–7 % vysokoškolských studentů. Pro objektivitu je však nutné dodat, že v těchto zemích již neřeší problémy s architektonickými bariérami a studenti s tělesným, zrakovým či sluchovým postižením mají k dispozici technické pomůcky, osobní asistenci, individuální přístup pedagogů atd. Rozsáhlejší podpora se tak soustřeďuje na studenty s poruchami učení (SPU), poruchami řeči, s méně častými či kombinovanými dysfunkcemi nebo postiženími, psychickými problémy a také se sociokulturním znevýhodněním.

Cílem naší práce v oblasti podpory vysokoškolských studentů se speciálními potřebami je, abychom jim pomocí optimalizovaných forem pomoci, podmínek a okolností studijních aktivit umožnili překonat znevýhodňující důsledky jejich postižení a redukovali ty překážky, které jim brání ve „standardním“ studiu. Podpora studia i následného pracovního uplatnění lidí s postižením spočívá ve společném hledání cest ke zpřístupnění životních šancí nebo příležitostí, nikoli v realizaci nějakých speciálních, resp. zvláštních opatření akcentujících nějakou dysfunkci či zdravotní problém a vytváření pomyslného paralelního světa pro osoby s postižením. O tom hovoří i nutnost akčních posunů, definovaných v Madridské deklaraci, z nichž stojí za připomenutí:

„od vidění osob se zdravotním postižením jako závislých a nezaměstnatelných... ke zdůraznění jejich možností a zavedení aktivních nástrojů podpory,

od konstruování ekonomických a sociálních opatření pro některé... ke konstrukci přizpůsobitelného prostředí pro všechny,

od nadbytečné segregace ve vzdělávání, zaměstnávání a jiných sférách života... k integraci osob se zdravotním postižením do hlavního proudu.“

Zmíněná deklarace tak podporuje trend v práci se studenty se speciálními potřebami, jež lze charakterizovat jako „od pomoci k adresné podpoře a zplnomocnění“, tzn. od často zbytečné závislosti a pasivity k řešení toho, co je skutečně nad síly jednotlivých studentů s postižením, a k jejich sebeurčující podpoře.

PhDr. et Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Akademická poradna a poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením
libor.novosad@tul.cz

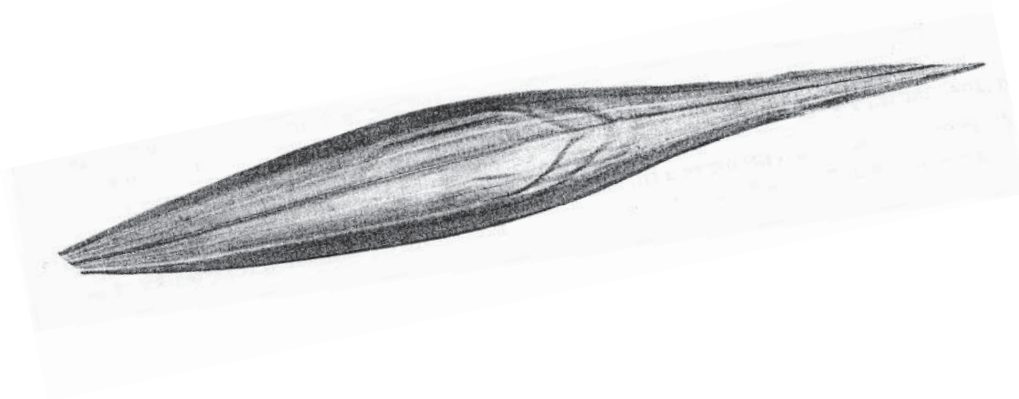
Literatura:

- 1 *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006 – 2009 přijatý usnesením vlády ČR ze dne 17. 8. 2005 č. 1004.*, 2005. Praha: Úřad vlády ČR.
- 2 *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením schválená usnesením vlády ČR ze dne 16. června 2004 č. 605.*, 2004. Praha: Úřad vlády ČR.
- 3 KRHUTOVÁ, L. *Participace či tokenismus? Poznámky ke zpřístupňování vysokých škol studentům a pedagogům se zdravotním postižením. Předneseno na II. národní konferenci VŠ studium bez bariér. Liberec, 20. září 2007.*
- 4 NOVOSAD, L. *Celoživotní vzdělávání jako nástroj podpory sociální inkluze lidí se zdravotním postižením. In: Sociální práce/sociální práce č. 3/2006, str. 95–02. Brno: ASVSP – FSS MU 2006.*
- 5 NOVOSAD, L. *Zlepšování studijních příležitostí pro lidi se zdravotním postižením; limity, možnosti, trendy. Situace na TUL. In: Sborník z konference „Vysokoškolské studium bez bariér“.* Liberec: TU 2006.
- 6 NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství.* Praha: Portál 2000.
- 7 NOVOSAD, L. *Facilitace studentů se speciálními potřebami v rámci českého vysokoškolského poradenství. In: Sborník z konference Vysokoškolské poradenství (Brno 2006), str. 25 – 28. Praha: NAEF 2007.*
- 8 *Madridská deklarace k Evropskému roku osob se zdravotním postižením.* Rada Evropy: Brusel 2003.
- 9 MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém.* Praha: Slon 1998.

RÉSUMÉ:

The actual situation and selected problems of the university study realization for students with special needs, included ways and a purpose of the support of study graduates

This paper brings information about a situation in the support of handicapped students at Czech universities. Here are interpreted more experiences with problems in the adaptation and the motivation of handicapped students by university studies. Paper is also oriented on the employment of handicapped university graduates and knowledge about helping activities of Academy counselling and supporting centre at the Technical university in Liberec. In the end is a summary of trends and philosophy in the support of students with special needs at the university education process.

PŘÍLOHA

INFORMACE O NÁSTROJÍCH PODPORY STUDENTŮ S HANDICAPEM NA TU V LIBERCI:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI JE OTEVŘENA LIDEM SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Na Technické univerzitě v Liberci (www.tul.cz) se šesti fakultami, Ústavem zdravotnických studií a Centrem dalšího vzdělávání studuje průměrně 22–25 studentů s různými formami zdravotního postižení nebo s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem. Akademická poradna TUL, která vloni oslavila 15. výročí svého založení, je členem Asociace vysokoškolských poradců, Asociace poraden pro zdravotně postižené a prozatím neformálního Národního poradenského fóra (pro celoživotní vzdělávání a podporu zaměstnanosti). K jejím úkolům patří koordinace a realizace zpřístupňujících opatření ve prospěch lidí se zdravotním postižením.

AKADEMICKÁ PORADNA A PORADNA PRO ZPŘÍSTUPNĚNÍ STUDIA LIDEM SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM – poskytované poradenské a konzultační služby:

- studijní poradenství a informace o možnostech studia na TU v Liberci a jiných vysokých školách v ČR,
- pedagogicko-psychologické a sociálně psychologické poradenství,
- konzultace v případě zdravotních a sociálních problémů, komplikujících studium,
- základní sociálně-právní konzultace a informace o kompetencích orgánů působících v sociální oblasti, odborné sociální poradenství,

- profesní a kariérové poradenství, porady v oblasti efektivní sebe prezentace,
- speciálně-pedagogická a pedagogicko-psychologická diagnostika a poradenství, sestavení, návrh a realizace individuálních vzdělávacích strategií,
- zprostředkování zdravotně-sociální péče, osobní asistence aj. podpůrných služeb pro studenty se speciálními potřebami,
- zpracování doporučení k žádostem o přijetí ke studiu, eventuálně k průběhu přijímacího řízení, návrhy individuálních a rozvolněných studijních plánů atd.,
- konzultace v oblasti řešení bezbariérovosti TUL a též v oblasti koncipování i realizace služeb osobní asistence, dobrovolnictví a jiných humanitárních aktivit.

Poradnu najdete v bezbariérových prostorách Centra dalšího vzdělávání v areálu harcovských kolejí, přízemí bloku „B“. Konzultace po předchozím objednání Po– Pá, obvykle mezi 8.30 – 14.00; tel. 485 355 106.

Zájemcům se zdravotním postižením doporučujeme podávat přihlášky ke studiu prostřednictvím Akademické poradny na adrese: TU v Liberci, AP, Dr. Novosad, Studentská 2, 451 17 Liberec 1.

PODPŮRNÉ A ASISTENČNÍ SLUŽBY PRO STUDENTY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM, RESP. SPECIÁLNÍMI POTŘEBAMI:

SPECIÁLNÍ STUDOVNA

- Vybavení, umožňující práci s textem a studium literatury studentům se smyslovým i tělesným postižením, zahrnuje: televizní lupu a pro zrakově postižené, PC se speciální klávesnicí pro tělesně postižené, spec. programy na skenování, PC pro zrakově postižené a PC s programem „My voice“, umožňujícím hlasové ovládání počítače, a další ICT vybavení. Studovna disponuje průběžně doplňovanou škálou studijních textů převedených do zvukové a obrazové podoby na CD nosičích (též pro studenty se speciálními poruchami učení (SPU).

Studovna se nachází v suterénu Univerzitní knihovny, bezbariérová budova „H“ ve Voroněžské ulici.; telefon: 485 352 543. Provozní doba studovny: Po-Pá 8.00-16.00.

OSOBNÍ ASISTENCE, POPŘ. I BEZBARIÉROVÉ UBYTOVÁNÍ

- Služby osobní asistence pro studenty s těžkým funkčním postižením, kteří potřebují asistenci či podporu při některých činnostech – pohyb a orientace v areálu TUL, sebeobsluha, doprovod, obstarávání běžných záležitostí souvisejících se studiem a životem na TUL, (jde o studijní asistenci, nikoli o asistenci ve smyslu Zákona o sociálních službách);
- půjčování, resp. využívání vybraných kompenzačních a lokomočních pomůcek;
- ubytování v bezbariérové budově „H“ v centru Liberce, v níž se mj. nachází Univerzitní knihovna, speciální studovna, děkanáty Pedagogické a Hospodářské fakulty, učebny, pracoviště ICT, pracovní některých vyučujících a menza s kantýnou.

